Aitareyopanishad Sasvara

ऐतरेयोपनिषद् सस्वरा

Document Information

Text title : aitareyopaniShat

File name : aitareya.itx

Category : upanishhat

Location : doc_upanishhat

Author : Vedic Rishis

Transliterated by : Premraj Ware

Proofread by : Premraj Ware, NA

Description-comments : 8/108; RigVeda, Mukhyopanishad

Latest update : December 28, 2022

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

December 28, 2022

sanskritdocuments.org

ऐतरेयोपनिषद् सस्वरा

॥ ॐ ॥

ॐ वाङ्मे मनसि प्रतिष्ठिता मनो मे वाचि
प्रतिष्ठितमाविरावीर्म एधि वेदस्य म आणीस्थः श्रुतं मे मा
प्रहासीरनेनाधीतेनाहोरात्रान् सन्दधाम्यृतं वदिष्यामि सत्यं वदिष्यामि
तन्मामवतु तद्वक्तारमवत्ववतु मामवतु वक्तारमवतु वक्तारम् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

अथ ऋग्वेदीयैतरेयोपनिषत् ।

अथ प्रथमोऽध्यायः ।

अथ प्रथमः खण्डः

आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीन्नान्यत्किञ्चन मिषत् ।
स ईक्षत लोकान्नु सृजा इति ॥ १॥

स इमांल्लोकानसृजत । अम्भो मरीचीर्मरमापोऽदोऽम्भः परेण
दिवं द्यौः प्रतिष्ठाऽन्तरिक्षं मरीचयः ।
पृथिवी मरो या अधस्तात्ता आपः ॥ २॥

स ईक्षतेमे नु लोका लोकपालान्नु सृजा इति ।
सोऽद्भ्य एव पुरुषं समुद्धृत्यामूर्च्छयत् ॥ ३॥

तमभ्यतपत्तस्याभितप्तस्य मुखं निरभिद्यत यथाऽण्डम् ।
मुखाद्वाग्वाचोऽग्निर्नासिके निरभिद्येतां नासिकाभ्यां प्राणः
प्राणाद्वायुरक्षिणी निरभिद्येतामक्षीभ्यां चक्षुश्चक्षुष
आदित्यः कर्णौ निरभिद्येतां कर्णाभ्यां श्रोत्रं श्रोत्राद्दिशस्त्वङ्

निरभिद्यत त्वचो लोमानि लोमभ्य ओषधिवनस्पतयो हृदयं
निरभिद्यत हृदयान्मनो मनसश्चन्द्रमा नाभिर्निरभिद्यत
नाभ्या अपानोऽपानान्मृत्युः शिश्नं निरभिद्यत शिश्नाद्रेतो
रेतस आपः ॥ ४॥

॥ इति प्रथमः खण्डः ॥

अथ द्वितीयः खण्डः

ता एता देवताः सृष्टा अस्मिन्महत्यर्णवे प्रापतंस्तमशनायापिपासाभ्यामन्ववार्जत् ।
ता एनमब्रुवन्नायतनं नः प्रजानीहि यस्मिन्प्रतिष्ठिता अन्नमदामेति ॥ १॥

ताभ्यो गामानयत्ता अब्रुवन्न वै नोऽयमलमिति ।
ताभ्योऽश्वमानयत्ता अब्रुवन्न वै नोऽयमलमिति ॥ २॥

ताभ्यः पुरुषमानयत्ता अब्रुवन् सुकृतं बतेति पुरुषो वाव सुकृतम् ।
ता अब्रवीद्यथाऽऽदयतनं प्रविशतेति ॥ ३॥

अग्निर्वाग्भूत्वा मुखं प्राविशद्वायुः प्राणो भूत्वा नासिके
प्राविशदादित्यश्चक्षुर्भूत्वाऽक्षिणी प्राविशाद्दिशः श्रोत्रं भूत्वा कर्णौ
प्राविशन्नोषधिवनस्पतयो लोमानि भूत्वा त्वचं प्राविशंश्चन्द्रमा
मनो भूत्वा हृदयं प्राविशन्मृत्युरपानो भूत्वा नाभिं प्राविशदापो
रेतो भूत्वा शिश्नं प्राविशन् ॥ ४॥

तमशनायापिपासे अब्रूतामावाभ्यामभिप्रजानीहीति ।
स ते अब्रवीदेतास्वेव वां देवतास्वाभजाम्येतासु भागिन्यौ करोमीति ।
तस्माद्यस्यै कस्यै च देवतायै हविर्गृह्यते भागिन्यावेवास्यामशनायापिपासे भवतः ॥ ५॥

॥ इति द्वितीय खण्ड ॥

अथ तृतीयः खण्डः

स ईक्षतेमे नु लोकाश्च लोकपालाश्चान्नमेभ्यः सृजा इति ॥ १॥

सोऽपोभ्यतपत्ताभ्योऽभितप्ताभ्यो मूर्तिरजायत यो वै सा मूर्तिरजायताऽन्नं वै तत् ॥ २॥

तदेतदभिसृष्टं पराङत्यजिघांसत्तद्वाचा जिघृक्षत्तन्नाशक्नोद्वाचा ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनद्वाचाऽग्रहैष्यदभिव्याहृत्य हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ३॥

तत्प्राणेनाजिघृक्षत्तन्नाशक्नोत् प्राणेन ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनत्प्राणेनाग्रहैष्यदभिप्राण्य हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ४॥

तच्चक्षुषाऽजिघृक्षत्तन्नाशक्नोच्चक्षुषा ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनच्चक्षुषाऽग्रहैष्यद् दृष्ट्वा हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ५॥

तच्छ्रोत्रेणाजिघृक्षत्तन्नाशक्नोच्छ्रोत्रेण ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनच्छ्रोत्रेणाग्रहैष्यच्छ्रुत्वा हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ६॥

तत्त्वचाऽजिघृक्षत्तन्नाशक्नोत् त्वचा ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनत्वचाऽग्रहैष्यत्स्पृष्ट्वा हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ७॥

तन्मनसाऽजिघृक्षत्तन्नाशक्नोन्मनसा ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनन्मनसाऽग्रहैष्यद्ध्यात्वा हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ८॥

तच्छिश्नेनाजिघृक्षत्तन्नाशक्नोच्छिश्नेन ग्रहीतुम् ।
स यद्धैनच्छिश्नेनाग्रहैष्यद्विसृज्य हैवान्नमत्रप्स्यत् ॥ ९॥

तदपानेनाजिघृक्षत्तदावयत् ।
स एषोऽन्नस्य ग्रहो यद्वायुरन्नमायुर्वा एष यद्वायुः ॥ १०॥

स ईक्षत कथं न्विदं मदृते स्यादिति स ईक्षत कतरेण प्रपद्या इति ।
स ईक्षत यदि वाचाऽभिव्याहृतं यदि प्राणेनाभिप्राणितं यदि चक्षुषा
दृष्टं यदि श्रोत्रेण श्रुतं यदि त्वचा स्पृष्टं यदि मनसा ध्यातं यद्यपानेनाभ्यपानितं
यदि शिश्नेन विसृष्टमथ कोऽहमिति ॥ ११॥

स एतमेव सीमानं विदर्यैतया द्वारा प्रापद्यत । सैषा विदृतिर्नाम द्वास्तदेतन्नान्दनं
तस्य त्रय आवसथास्त्रयः स्वप्ना अयमावसथोऽयमावसथोऽयमावसथ इति ॥ १२॥

स जातो भूतान्यभिव्यैख्यत् किमिहान्यं वावदिषदिति ।
स एतमेव पुरुषं ब्रह्म ततममपश्यदिदमदर्शमहो ॥ १३॥

तस्मादिदन्द्रो नामेदन्द्रो ह वै नाम । तमिदन्द्रं सन्तमिन्द्रमित्याचक्षते परोक्षेण ।

परोक्षप्रिया इव हि देवाः परोक्षप्रिया इव हि देवाः ॥ १४॥

॥ इति तृतीयः खण्डः ॥

इत्यैतरेय-द्वितीयारण्यके चतुर्थोऽध्यायः ।
इति उपनिषत्सु च प्रथमोऽध्यायः ।
अथ द्वितीयो अध्यायः ।

अथ चतुर्थः खण्डः

पुरुषे ह वा अयमादितो गर्भो भवति । यदेतद्रेतस्तदेतत्सर्वेभ्योऽङ्गेभ्यस्तेजः
सम्भूतमात्मन्येवात्मानं बिभर्ति तद्यदा स्त्रियां सिञ्चत्यथैनज्जनयति तदस्य प्रथमं जन्म ॥ १॥

तत् स्त्रियां आत्मभूयं गच्छति यथा स्वमङ्गं तथा ।
तस्मादेनां न हिनस्ति सास्यैतमात्मानमत्र गतं भावयति ॥ २॥

सा भावयित्री भावयितव्या भवति तं स्त्री गर्भं बिभर्ति सोऽग्र एव कुमारं
जन्मनोऽग्रेऽधिभावयति स यत्कुमारं जन्मनोऽग्रेऽधिभावयत्यात्मानमेव तद्भावयत्येषां
लोकानां सन्तत्या एवं सन्तता हीमे लोकास्तदस्य द्वितीयं जन्म ॥ ३॥

सोऽस्यायमात्मा पुण्येभ्यः कर्मभ्यः प्रतिधीयते । अथास्याऽयामितर आत्मा
कृतकृत्यो वयोगतः प्रैति स इतः प्रयन्नेव पुनर्जायते तदस्य तृतीयं जन्म ॥ ४॥

तदुक्तमृषिणा- “गर्भे नु सन्नन्वेषामवेदमहं देवानां
जनिमानि विश्वा । शतं मा पुर आयसीररक्षन्नधः
श्येनो जवसा निरदीयमिति । (ऋग्वेदे मण्डले ४ सूक्तं २७। १)
गर्भ एवैतच्छयानो वामदेव एवमुवाच ॥५॥

स एवं विद्वानस्माच्छरीरभेदादूर्ध्वसूत्क्रम्यामुष्मिन् स्वर्गे लोके
सर्वान्कामानाप्त्वाऽमृतः समभवत्समभवत् ॥ ६॥

॥ इति चतुर्थः खण्डः ॥

इत्यैतरेयारण्यके पञ्चमोऽध्यायः ।
इति उपनिषत्सु द्वितीयोध्यायः समाप्तः ।
अथ तृतीयो अध्यायः ।

अथ पञ्चमः खण्डः

कोऽयमात्मेति व॒यमुपास्महे । कतरः स आत्मा । येन वा॑ रूपं पश्यति येन
वा॑ शब्दं शृणोति येन वा॑ गन्धानाजिघ्रति येन वा॑ वाचं व्याकरोति येन
वा॑ स्वादु चास्वादु च वि॑जाना॒ति ॥ १॥

यदेतद् हृदयं मनश्चैतत्संज्ञानमाज्ञानं विज्ञानं प्रज्ञानं मेधा
दृ॒ष्टिर्धृतिर्मतिर्मनीषा जूतिः स्मृतिः सङ्कल्पः क्रतुरसुः कामो व॑श इ॒ति ।
सर्वाण्येवैतानि प्रज्ञानस्य नामधेया॑नि भव॒न्ति ॥ २॥

ए॒ष ब्रह्मैष इन्द्र ए॒ष प्रजापतिरेते स॒र्वे देवा इमानि च पञ्च महाभूतानि पृथिवी वायुराकाश आपो ज्योतींषीत्येतानीमानि च क्षु॒द्रमिश्राणीव बीजानीतराणि चेतराणि चाण्डजानि च जरायुजानि च स्वेदजानि चोद्भिज्जानि चाश्वा गावः पुरुषा हस्तिनो यत्किञ्चेदं प्राणि जङ्गमं च पतत्रि च यच्च स्थावरं सर्वं तत्प्र॒ज्ञानेत्रं प्र॒ज्ञाने᳚ प्रतिष्ठितं प्र॒ज्ञाने᳚त्रो लो॒कः प्र॒ज्ञा प्रति॒ष्ठा प्रज्ञा᳚नं ब्रह्म ॥ ३॥

स ए॒तेन प्राज्ञेनात्मनाऽस्माल्लोकादुत्क्रम्यामुष्मिन्स्वर्गे
लोके सर्वान्कामानाप्त्वाऽमृतः समभव॑त्स॒मभवदित्योम् ॥ ४॥

॥ इति पञ्चमः खण्डः ॥

इत्यैतरेयाण्यके षष्ठोऽध्यायः ।
इति उपनिषत्सु तृतीयोऽध्यायः ।
ॐ वाङ्मे॒ मन॑सि॒ प्रति॑ष्ठिता॒ मनो॑ मे॒ वाचि॒
प्रति॑ष्ठितमा॒विरा॒वीर्म॑ एधि वे॒दस्य॑ म॒ आणी॑स्थः श्रु॒तं मे॒ मा
प्र॑हासीर॒नेना॒धीते॑नाहोरा॒त्रान् सन्द॑धाम्यृ॒तं व॑दिष्यामि स॒त्यं व॑दिष्यामि॒
तन्मामव॑तु॒ तद्व॒क्तार॑मव॒त्वव॑तु॒ मामव॑तु व॒क्तार॒मव॑तु व॒क्तार᳚म् ॥

ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

इत्यैतरेयोपनिषत्सम्पूर्णा ।

Encoded and proofread by Premraj Ware

pdf was typeset on December 28, 2022

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*